

V spomin Frančiški Čemažar

Špela Blaznik

Frančiška Čemažar se je rodila 9. 3. 1907 v Ojstrem Vrhu. Umrla pa je 27. 2. 2009 v Domu ob Savinji v Celju, tako da niswa končali najinega pogovora, pa vendar sem s pomočjo njenih hčera to pisanje zaključila.

Ko smo jo vprašali, če se strinja, da bi o njej pisali v Železnih nitih, je rekla: "Zakaj naj bi bila spet v časopisu, saj ta leta niso nič posebnega. Kdor jih doživi, že ve, kako se človek počuti v taki starosti."

Na naslednjih nekaj straneh je opisana njena življenjska pot, ki je bila vse prej kot lahka.

Frančiška Čemažar. Foto: arhiv družine Čemažar

Pred domačo hišo v Klancih: brat Tone, njegova žena Kristina ter moževa sestra Elizabeta Čemažar.
Foto: arhiv družine Čemažar

Rodila se je v skromni kmečki družini, bila je najstarejša izmed šestih otrok. Živeli so skromno in težko. Oče je bil Boltarščev iz Ojstrega Vrha, mama pa Jamnčanova iz Kališ. Oče je kupil staro bajto pod vasjo, kjer se je reklo v klancih. Hiša je imela ilovnata tla, majhna okna in vrata. Pozimi je pihalo iz vseh strani. Od hleva je bila hiša ločena le s pregrado. Z leti se je počasi stanje izboljšalo. Kljub temu pa še vedno na oknih ni bilo zaves, ne rož, ni bilo štedilnika, kuhali so v peči. Pripoveduje, da jo je bilo posebno strah, ko je morala z burklami potisniti lonec s krompirjem v peč. Bala se je, da bi se ji vse streslo po žerjavici in pepelu in bi tako lahko ostali brez večerje. Takrat je bila stara deset let. Mama je bila bolna, zato je kot najstarejša morala prevzeti nekaj gospodinskih opravil. Hišo je kasneje brat Tone lepo obnovil in dogradil.

Ker so bili bajtarji, niso imeli svoje zemlje za obdelovanje, zato so hodili v dnino. Do danes ji je ostalo v spominu, da je bila takrat najboljša malica paradižnikova solata, malo mesa in kruh. Drugače so jedli tisto hrano, ki so jo pridelali doma. Za večerjo je bil velikokrat krompir v oblicah ali malo pečen v loncu, ki so ga dali v peč, sicer pa zelje, repa, žganci,

S sestro Johanco in bratom Mihom.
Foto: arhiv družine Čemažar

močnik ... Bela moka je bila za bogate, bajtarji pa so imeli koruzno moko, ki so jo hodili mlet v mlin ali v Grapo ali v Železnike. Spominja se kolin, ki jih je prinesla teta iz Kališ. Otrokom je bilo kasneje slabo, ker niso bili vajeni take močne hrane.

Bratje in sestra so bili vsi mlajši od nje. (Njeni starši, življenje, otroštvo so bili predstavljeni v tem zborniku že leta 2007 v članku z naslovom Mihovi godci.) Posebej žalostno je bilo ob materini smrti. Frančiška je bila takrat stara 19 let, bratje in sestra so bili mlajši in še nepreskrbljeni.

Kljub temu, da so živeli v velikem pomanjkanju, je njihova mama poskrbela, da so bili prazniki lepi. Posebno so se veselili Miklavža, saj jim je vedno kaj posebnega prinesel. Šele kasneje je izvedela, da je mama celo leto varčevala ter pripravljala darila. Ob tem so vsako leto težko čakali tudi teto iz Kališ, ki je prišla peš skozi Studensko grapo in prinesla poln koš daril.

Mama je poskrbela tudi, da so se otroci čim več naučili. Sama je znala poleg običajnih gospodinskih opravil še kljekljati, šivati in vesti. Za šivanje je imela mali šivalni stroj na ročni pogon. Vse, kar je bilo mogoče, so naredili sami. Če pa je bilo kaj zasluzka

pri dnini ali pri očetovem igranju, so kupili moko, sol ali sladkor, blago bolj poredko.

V tistih časih je bila pri oblačenju velika razlika med mestnimi in kmečkimi ljudmi. Med tednom so imeli delovno obleko, ki je bila zelo ponošena, na njej je včasih visela že krpa na krpi. Prali so pri studencu, milo pa so napravili sami iz pepela in loja. Za nove čevlje ni bilo denarja, poleti so bili večkrat bosi. Čevlje so nosili eden za drugim. V tistih časih so stare čevlje še nosili v popravilo, saj je bilo takrat v Železnikih več čevljarjev. Ob nedeljah in za druge slovesnosti (ohceti, pogrebi, razna praznovanja) je bila pripravljena praznična obleka. Ženske so imele vse dolge lase in spete na zatilju, kar je bilo posebej moteče poleti ob košnji in žetvi zaradi vročine in prahu.

Prostega časa ni bilo veliko. Frančiška je bila rojena v glasbeni družini, kjer so se naučili igranja na razne inštrumente, saj je bil oče velik glasbeni samouk. Tudi Frančiška je znala igrati violino in orglice, na katere je rada zaigrala tudi še kasneje v domu. Rada je pripovedovala, da se je vedno veselila odhoda v Kališe, kjer je bilo veliko otrok za druženje in igro. Ker teta ni imela družine, se je veliko ukvarjala

Mini ansambel:
brat Miha,
Frančiška in
Tone Megušar
z Rudna.
Foto: arhiv
družine Čemažar

Ob praznovanju 100-letnice se je ponovno poizkusila v igranju na violino. Foto: arhiv družine Čemažar

Ob obnovitvi kapelice Kristusa Kralja v Grapi leta 1999. Foto: Anton Sedej

z njo in jo je vodila s seboj na delo, romanja, obiske. Pravi, da takrat ni razumela, zakaj njena mama ni imela toliko časa, da bi se bolj posvetila otrokom. Danes pa ve, da to ni bilo mogoče zaradi bolezni, skrbi za družino, pomanjkanja.

Spominja se tudi večjih druženj in zabave na kakšni ohceti, ki je trajala več dni, ali drugih proslav, kot je bila na primer postavitve spomenika Kristusu Kralju v Grapi.

Večkrat pripoveduje o raznih dogodkih, ki so jih doživeli s svojimi brati in sestro, ko so bili že odrasli.

Denarja ni bilo ne za zdravnika ne za šolo. K zobozdravniku so tisti, ki so imeli denar, hodili peš v Škofjo Loko. Frančiško je mama naučila brati že pred osnovno šolo, ki jo je obiskovala štiri leta v Železnikih. Rada bi nadaljevala šolanje, vendar ni bilo mogoče. Teta je bila nuna in profesorica na dekliški šoli v Škofji Loki, pa ji tudi ni mogla pomagati. V mladosti je želela oditi v svet, tudi v misijone, vendar ji ni bilo dano, ker ni bilo denarja.

Uspela se je udeležiti gospodinjskega tečaja v Škofovih zavodih v Šentvidu, ki je bil takrat še vas pred Ljubljano. Na tem tečaju so bile udeleženske iz raznih krajev Slovenije. Spominja se, da se je učila tudi hrvaškega jezika, ker je bila ena od glavnih delavk v kuhinji Hrvatica.

Kuharski tečaj v Zavodu svetega Stanislava v Ljubljani. Foto: arhiv družine Čemažar

Ojstri Vrh je spadal pod selško faro in tam se je Frančiška leta 1940 tudi poročila s Francem Čemažarjem. Želja je bila, da si z možem ustvarita dom nekje na Gorenjskem, na prostornem sončnem kraju. Vendar ji ni bilo dano, saj je ostala v Železnikih skoraj 60 let.

Začetki so bili težki. Bližala se je vojna, z možem sta iskala stanovanje. Skoraj sta se že naselila v Ovčji vasi. Pa se je vse obrnilo drugače. Družina Boncelj, ki je imela hišo v Železnikih (po domače Omanova hiša), takrat pa so stanovali v Zagrebu, je iskala družino, ki bi se vselila v nekaj prostorov te hiše, da je ne bi zasedli Nemci. Za posrednika je bila Globočnikova – Antonova Milica, ki ji je ponudila stanovanje.

Dogovorili sta se in v Omanovi hiši je Frančiška ostala do odhoda v Celje. Hiša je imela najprej število 143, potem 135 in nazadnje Na plavžu 57.

Sodelovanje z družino Boncelj, posebej še z gospodom Josipom in gospo Mileno Boncelj, ji je v lepem, trajnem spominu. Vsako leto med poletnimi počitnicami sta preživela najmanj en mesec v Železnikih. Včasih so se jima pridružili tudi sinovi. To so bili posebni dnevi, bila sta zelo prijazna in med njimi ni bilo izrečene žal besede. Gospa Milena je bila posebej pozorna do njenih hčera, saj je sama imela tri sinove.

Poročna slika Frančiške in Franca Čemažarja.
Foto: arhiv družine Čemažar

Notranjost Bonceljnovne hiše: kuhinja, v kateri je Frančiška preživela veliko svojega časa.
Foto: Tomi Blaznik

Ob zlati poroki z najbližjimi.
Foto: arhiv družine Čemažar

Ob štirni na
Bonceljnovem
dvoršču.
Foto: arhiv
družine Čemažar

V času vojne je bilo hudo. Mož je delal v tovarni v Kranju, Frančiška je bila sama s tremi majhnimi otroci. Po hrano je morala večkrat peš čez hrib v Kranj. Zgodilo se je tudi, da je bila pot po dolini zaprta in je morala nositi hrano iz Luše preko Stirpnika in Ojstrega Vrha do Železnikov. Doživela je napad na Železnike in bila priča trpljenju, ki so ga

doživljali vaščani, izgnani iz gorečih Dražgoš. Vedno je rekla, da je vsaka vojna kruta in da po navadi najbolj trpijo preprosti ljudje.

Povojna leta so bila polna skrbi za preživetje in vzgojo otrok. Bilo je tudi obdobje žalosti, saj sta ji umrla sin Milan in hčerka Jožica. Trem hčerkam, Rezki (1940), Francki (1942), Mariji (1944), se je kasne-

Ob skupnem
praznovanju
90-letnice
s hčerkami.
Foto: arhiv
družine Čemažar

je pridružila še Milka (1952). Mož se je ponesrečil na Kemperlovi žagi in bil kasneje invalidsko upokojen, saj je bila okvara roke prehuda za normalno delo. Hčerke so bile pridne doma in v šoli, zato sta se z možem odločila, da nadaljujejo šolanje kljub temu, da ni bilo štipendij. Pripoveduje, da je bilo to težko za vse, vendar ji ni žal, da sta se tako odločila. Na ta način so se uresničile njene in moževe želje, da si s poštenim delom ustvarijo boljše življenje. Skupaj sta se veselila obiskov vnukinj in vnukov, kasneje pa že tudi pravnukov. Kot zanimivost, obojih je sedem.

Bilo ji je dano, da je z možem v krogu svojih najdražjih praznovala 50-letnico poroke in njuno 90-letnico. "Žal pa ne gre vedno po naših željah," je rada rekla Frančiška. Po moževi smrti (leta 1999) je bila še nekaj časa v Železnikih, vendar so jo okoliščine, predvsem njeno zdravstveno stanje, prisilile, da se je odločila za odhod v Dom ob Savinji v Celje. Vedno je govorila, da ne bo za dolgo, največ za pol leta, potem pa je čas za slovo, vendar je v domu preživela več kot pet let.

Prvi dnevi v domu so bili zanjo težki. Vse je bilo novo, stanovalci in osebje. Dobila je svojo svetlo, sončno sobo z balkonom in kopalnico, ki je ni nikoli imela. Rada je povedala, da se ji je zdelo, kot da je

Ob 100-letnici skupaj s hčerami.
Foto: arhiv družine Čemažar

Ob praznovanju
100-letnice
z družino
vnukinje Saše.
Foto: arhiv
družine Čemažar

Frančiškin solo nastop na republiški reviji zborov stanovalcev domov v Šentjurju. Foto: arhiv družine Čemažar

Ob praznovanju 100-letnice: Frančiška skupaj z direktorico Doma ob Savinji Bojano Mazil Šolinc. Foto: arhiv družine Čemažar

Praznovanje 100-letnice, čestitke s strani župana Občine Železniki. Foto: arhiv družine Čemažar

na dopustu v hotelu, in da je z vsem preskrbljena. Na novo življenje pa se je hitro navadila, saj ni bilo druge izbire. Na povabilo sostanovalke se je vključila tudi v pevski zbor in imela solo nastop na tekmovanju zborov.

Glede samega doma ni imela nobenih pripomb, dobro se je razumela z osebjem in s sostanovalci, hrana je bila v redu. Posebej je bila zadovoljna, ker je bila sama v sobi. Zelo je bila vesela, da je bila v domu tudi kapela, oskrbovancem pa je zagotovljena tudi duhovna oskrba.

Nekaj besed o Frančiški je povedala tudi direktorica Doma ob Savinji gospa Bojana Mazil Šolinc: "Gospa Frančiška Čemažar je postala naša stanovalka leta 2003. Čeprav je prišla iz Železnikov, se je odločila za Dom ob Savinji Celje, ker je bila tako bližje svojim domačim. V domu smo jo imeli radi in smo jo spoštovali vsi, stanovalci in zaposleni, bila je vedno dobre volje in našla je spodbudne besede za vsakogar od nas. V Šentjurju je na reviji pevskih zborov stanovalcev pri 98 letih zaigrala na orglice. Ko sem na drugi strani dvorane slišala znane zvoke in takoj ugotovila, da igra naša gospa Frančiška Čemažar, so me obšli res prijetni občutki. V dvorani je požela ogromen aplavz, saj je samozavestno povedala, ko-

liko je stara, da prihaja iz Železnikov in da je sedaj zadovoljna stanovalka celjskega doma. Ob svojem 100. rojstnem dnevu mi je zadnjič zaigrala na violino in orglice. Izjemno je bila vesela, ko jo je obiskal njen župan gospod Mihael Prevc in jo zelo spoštljivo nagovoril, in vsi smo lahko ugotovili, da temu lahko že rečemo prijateljstvo."

Zelo je bila vesela in ponosna, da ni bila nikoli pozabljena od krajanov Železnikov. Večkrat so jo poklicali po telefonu sosedje ali prijatelji iz Železnikov, dostikrat pa so jo presenetili tudi z obiskom v domu. Z novicami iz Železnikov je bila dobro seznanjena. Posebno pozornost so ji izkazali ob njeni 100-letnici. Praznovanju so se pridružili tudi predstavniki občine in Karitasa. Ob obisku takratne ministrice Marjete Cotman je prišel tudi župan Železnikov.

Vsa leta življenja v Železnikih je bila aktivna tudi v župniji, dolgo je pela v cerkvenem pevskem zboru, kasneje se je pridružila molitveni skupini, aktivna pa je bila tudi kot bralka berila. Vedno se je veselila srečanja starejših, ki ga je pripravil Karitas v župnišču, zato se je ob 100-letnici zelo razveselila tudi obiska župnika Andreja Jemca ter takratnega kaplana Jožeta Pojeta in sodelavk Karitasa.

Gospa Frančiška žal ni dočakala konca tega članka. Mirno je umrla teden dni pred svojim 102. rojstnim dnevom. Njeno življenje je bilo dolgo in večkrat posuto s trnjem, vendar je bila kljub temu vedno dobre volje in polna optimizma. Vedno je bila pripravljena tudi pomagati ljudem v stiski. Svoje življenje je dala v Božje roke, in naj se je zgodilo kar koli, ali dobro ali slabo, je rekla, da je taka Božja volja, da Bog že ve, zakaj mora tako biti.

Ko se pogovarjam z Železnikarji, posebej s tistimi iz Gorenjega konca, se Frančiške spominjajo kot krajanke, ki je bila vedno dobre volje, nasmejana, s hitro hojo in prepevanjem. Glasbo je imela res rada, saj ji je bila tako rekoč položena v zibelko. Posebno ljubezen pa je gojila tudi do cerkvenega petja, saj je dolga leta pela v cerkvenem pevskem zboru v Železnikih.

Gospa Frančiška je bila po mojem mnenju res posebna oseba in zelo sem vesela, da sem jo imela čast poznati.

Zahvala

Za pomoč pri nastajanju članka se najlepše zahvaljujem Frančiškinim hčeram.

Ob praznovanju 100-letnice se je zelo razveselila tudi sosedov iz Železnikov. Foto: Milka Štrukelj

